

Liège Roadmap for Social Economy in the European Union

Conferentie van Europese ministers bevoegd voor sociale economie
op 12 februari 2024 in Luik georganiseerd
door het Belgische voorzitterschap van de Raad van de EU

Voorwoord

Door mensen centraal te stellen in haar benadering en haar manier van zakendoen, stelt de sociale economie een model van economische ontwikkeling voor dat hoogwaardige, inclusieve en duurzame economische activiteiten kan aanbieden die het collectieve belang dienen. Vandaag heeft de sociale economie, net als in het verleden, laten zien dat ze veerkrachtig en relevant is en dat ze in staat is om een scala aan oplossingen te bieden, vaak innovatief, en dat ze zich heeft kunnen aanpassen aan allerlei crisissen, waaronder economische crisissen, gezondheids crisissen en klimaatcrisissen. De manier waarop ze georganiseerd is en bestuurd wordt, draagt bij tot de vlotte werking en de versterking van ons democratische modellen, onze economie en onze samenleving, ten voordele van al onze burgers, met inbegrip van de meest kwetsbare groepen en de mensen die het risico lopen op sociale uitsluiting.

De sociale economie biedt een sociale meerwaarde door haar sociale impact, door haar aanwezigheid in tal van activiteitensectoren, door te innoveren op vele vlakken en door marktsegmenten te vullen die onvoldoende aangeboord worden omdat ze niet als winstgevend worden beschouwd. De sociale economie bestaat uit vele duizenden vrouwen en mannen, bedrijven en organisaties, die elke dag waarden delen (democratie, samenwerking, solidariteit) om te bouwen aan een meer inclusieve, duurzame en op het algemeen welzijn gerichte samenleving. Hun gemeenschappelijke doel is om diensten te verlenen aan de gemeenschap en te voorzien in socio-economische behoeften met respect voor de werknemers, hun behoeften en hun omgeving en handelend op basis van een participatief bestuursstelsel.

In de sociale economie wordt winstverdeling op een andere manier benaderd. De economische activiteit wordt op de eerste plaats in dienst gesteld van mensen, sociale of milieudoelen en arbeidsomstandigheden. De beloning van de aandeelhouders wordt beperkt.

Alle winsten en overschotten of het grootste deel ervan worden opnieuw geïnvesteerd om hun sociale en/of milieudoelen verder na te streven en te werken in het belang van hun leden/gebruikers ('collectief belang') of de samenleving in het algemeen ('algemeen belang'), terwijl ze vaak ook andere doelstellingen met betrekking tot sociale, territoriale en ecologische cohesie omvatten. In de sociale economie kunnen entiteiten democratisch beheerd worden in een geest van solidariteit, zonder speculatief aandeelhouderschap, door economische praktijken te ontwikkelen die gebaseerd zijn op solidariteit, inclusiviteit en burgerschap. Ze vormen de sleutel tot een eerlijkere en rechtvaardigere wereldorde waarin mensen centraal staan en niemand wordt achtergelaten.

De kracht van de sociale economie ligt in haar democratische bestuur, waarbij alle spelers – werknemers, gebruikers, begunstigden en andere belanghebbenden – worden betrokken bij het beheer van de onderneming/organisatie, en in haar vaak nauwe relatie met de lokale omgeving, in overeenstemming met de steeds veranderende behoeften van de bevolking. Deze democratische invloed stelt burgers in staat om hun rechten uit te oefenen, deel te nemen aan collectieve actie en bij te dragen aan oplossingen voor sociale, economische en ecologische uitdagingen.

De sociale economie is in al haar sectoren een belangrijke economische factor en speelt een rol in de creatie, productie, distributie en consumptie van goederen en diensten die nodig zijn voor het dagelijks leven, maar ook in het verlenen van essentiële sociale diensten die tegemoetkomen aan de behoeften van mensen gedurende hun hele leven. Ze verzoent daarbij het algemeen belang, territoriale cohesie, duurzame en inclusieve ontwikkeling en sociale innovatie met elkaar. In een tijdperk van economische, ecologische, digitale en sociale noodsituaties en transitie heeft de sociale economie de kracht om de traditionele economie uit te breiden en te transformeren, ten dienste van mensen, bedrijven en overheden. Om de sociale economie te versterken, moeten overheden een sterk overheidsbeleid voeren dat een afspiegeling is van de lokale initiatieven van ondernemers en burgers die zij ondersteunen.

De sociale economie is een model voor de toekomst dat vraagt om de verspreiding en volledige uitdrukking van haar waarden en principes, al haar troeven en al haar mogelijkheden om tegemoet te komen aan de behoeften en verlangens van mensen in alle sectoren van de economie. Ze biedt onder andere een luisterend oor voor jongere generaties, die zich inzetten voor de planeet en voor wie persoonlijke en professionele voldoening steeds meer een sociaal of ecologisch doel inhoudt. Als drijvende kracht van structurele verandering is ze aanwezig in alle economische activiteitensectoren en in de 14 prioritaire industriële ecosystemen van de Europese Unie, waarvan er één specifiek gewijd is aan nabijheidseconomie en sociale economie. De sociale economie is gericht op menselijke behoeften en lokaal verankerd, en

bouwt als dusdanig projecten op maat, waarbij ze vaak vooruitloopt op institutionele en regelgevende kaders, in samenwerking met lokale spelers en belanghebbenden. De sociale economie vermindert en corrigeert ongelijkheden, blaast gebieden in verval op collectieve wijze nieuw leven in en is een baken van hoop.

De sociale economie genereert een sociale impact die een belangrijk antwoord biedt op en een drijvende kracht vormt achter de huidige uitdagingen van transitie, of het nu gaat om sociale inclusie, milieu of digitalisering. In de wereld van vandaag zijn we meer dan ooit op zoek naar nieuwe referentiepunten, die meer gericht zijn op mensen en op de milieuproblemen die zowel de toekomst van de planeet als de toekomst van de mensheid beïnvloeden.

Op 12 februari 2024 zijn de Europese ministers die bevoegd zijn voor sociale economie samengekomen in Luik, en

- A. Overwegende dat de Europese waarden die zijn vastgelegd in artikel 2 van het Verdrag, zijn: "*De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren. Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, non-discriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen*", allemaal worden gedeeld en ondersteund door de sociale economie;
- B. Gezien de Duurzame Ontwikkelingsdoelen, waaronder Doel 8: 'Waardig werk en economische groei' en Doel 17: 'Partnerschappen om de doelstellingen te bereiken', waar de sociale economie haar benadering met verschillende actoren en op verschillende niveaus volledig kan inzetten;
- C. Gezien de *Europese pijler van sociale rechten*, die is goedgekeurd tijdens de sociale top van Göteborg op 17 november 2017, en het *Actieplan van de Europese pijler van sociale rechten* (waarin onder meer drie kerndoelen zijn vastgesteld die uiterlijk in 2030 moeten worden bereikt op het gebied van werkgelegenheid, opleiding en armoedebestrijding), dat op 4 maart 2021 door de Europese Commissie is goedgekeurd, en de *Verklaring van Porto* die op 8 mei 2021 door de Europese Raad is goedgekeurd;
- D. Gezien de *Europese green deal* die op 11 december 2019 door de Europese Commissie is gelanceerd, met als doel om van Europa tegen 2050 het eerste klimaatneutrale continent te maken en ervoor te zorgen dat geen mens of regio aan zijn lot wordt overgelaten;
- E. Gezien '*Een langetermijnvisie voor de plattelandsgebieden van de EU - Naar sterkere, verbonden, veerkrachtige en welvarende plattelandsgebieden tegen 2040*', op 30 juni 2021 sociale innovaties als drijvende kracht aangekondigd heeft naast andere belangrijke drijvende krachten die de toekomst van plattelandsgebieden voor 2040 vormgeven;
- F. Gezien het *Actieplan voor de sociale economie*, dat op 9 december 2021 door de Europese Commissie is goedgekeurd;
- G. Gezien het *Transitiepad voor nabijheid en sociale economie*, dat op 14 november 2022 door de Europese Commissie is gelanceerd;

- H. Gezien de verbintenissen die 21 lidstaten zijn aangegaan tijdens de eerste informele conferentie van Europese ministers van Sociale Economie op 17 februari 2022 in Parijs en tijdens de conferentie in Straatsburg *'Sociale economie, de toekomst van Europa'*, georganiseerd door het Franse voorzitterschap van de Raad van de EU op 5 en 6 mei 2022;
- I. Gezien de *aanbeveling van de Raad over de ontwikkeling van voorwaarden voor een kader voor de sociale economie*, die op 27 november 2023 door de Raad van de EU is goedgekeurd en die een politiek, juridisch en economisch kader biedt dat nodig is opdat de sociale economie haar potentieel ten volle kan ontwikkelen;
- J. Gezien het *Manifest van San Sebastián*, dat op 14 november 2023 door 19 lidstaten is ondertekend op initiatief van het Spaanse voorzitterschap van de Raad van de EU, samen met het Europees Economisch en Sociaal Comité, het Europees Comité van de Regio's en Social Economy Europe, en dat er met name op wijst dat het van belang is dat de lidstaten de *aanbeveling van de Raad over de ontwikkeling van voorwaarden voor een kader voor de sociale economie* uitvoeren op hun niveau, met name door alomvattende strategieën te ontwerpen en uit te voeren die de sociale economie erkennen en stimuleren, of door hun bestaande strategieën aan te passen;
- K. Gezien het advies *'De versterking van sociale ondernemingen zonder winstoogmerk als essentiële pijler voor een sociaal rechtvaardig Europa'*, dat op 18 september 2020 door het Europees Economisch en Sociaal Comité is goedgekeurd; gezien het advies *'Bevordering van het EU-beleidskader voor een rechtvaardige transitie: welke maatregelen zijn nodig?'*, dat op 14 december 2023 door het Europees Economisch en Sociaal Comité is goedgekeurd, waarin onder meer de rol van ondernemingen en organisaties van de sociale economie wordt erkend als een van de voorwaarden voor het functioneren van een beleidskader voor een rechtvaardige transitie; en gezien ook het advies *'Bestrijding van armoede en sociale uitsluiting door de kracht van de sociale economie en sociaal-economische innovaties te benutten'*, dat op 17 januari 2024 is goedgekeurd door het Europees Economisch en Sociaal Comité;
- L. Overwegende dat de referentieteksten¹ die door de Europese instellingen en ook door internationale organisaties worden gepromoot, een matrix vormen die er niet alleen voor

¹ Het *Actieplan voor de sociale economie*, dat op 9 december 2021 is goedgekeurd door de Europese Commissie; De *aanbeveling van de Raad over de sociale en solidaire economie en sociale innovatie*, die op 10 juni 2022 is goedgekeurd door de OESO;

De *resolutie over fatsoenlijk werk en de sociale en solidaire economie*, die op 16 juni 2022 is goedgekeurd door de IAO;

zorgt dat er in het Europese, nationale en regionale beleid rekening wordt gehouden met de sociale economie, maar ook dat er steun-, bijstands- en ontwikkelingsmaatregelen worden genomen die gunstig zijn voor de sociale economie;

- M.** Eraan herinnerend dat volgens de definitie die is geformuleerd in de *aanbeveling van de Raad over de ontwikkeling van voorwaarden voor een kader voor de sociale economie*, die op 27 november 2023 is goedgekeurd door de Raad van de EU, de sociale economie bestaat uit "een verzameling privaatrechtelijke entiteiten die goederen en diensten leveren aan hun leden of aan de samenleving, dat bestaat uit ondernemingsvormen zoals coöperaties, onderlinge maatschappijen, verenigingen (met inbegrip van liefdadigheidsinstellingen), stichtingen of sociale ondernemingen, alsmede andere rechtsvormen die bij hun werkzaamheden de onderstaande kernbeginselen in acht nemen en kenmerken vertonen:
- i. mensen en sociale of milieudoelinden krijgen voorrang boven winst;
  - ii. alle winst of het grootste deel ervan en de overschotten worden opnieuw geïnvesteerd om hun sociale of milieudoelinden verder na te streven en activiteiten te verrichten in het belang van hun leden/gebruikers (het 'collectief belang') of de samenleving in het algemeen (het 'algemeen belang'), en
  - iii. het bestuur is democratisch of participatief;
- N.** Indachtig dat de sociale economie concrete en innovatieve oplossingen biedt voor de huidige uitdagingen en in het bijzonder voor de kwesties van groene, digitale en rechtvaardige transitie; dat zij duurzame en inclusieve economische ontwikkeling mogelijk maakt; dat zij kwaliteitsbanen op lokaal niveau creëert en in stand houdt; dat zij de sociale inclusie op de arbeidsmarkt bevordert van kansarme groepen die van de arbeidsmarkt zijn uitgesloten; dat zij essentiële sociale diensten verleent aan de gehele bevolking; dat zij sterk geworteld is in lokale gemeenschappen en zo de territoriale cohesie bevordert; en dat zij de actieve participatie van burgers mogelijk maakt bij de uitvoering van oplossingen voor maatschappelijke, economische en milieu-uitdagingen;
- O.** Gezien de noodzaak om de bijdragen van de sociale economie beter te begrijpen en te erkennen, met name door de verzameling van gegevens en statistieken te verbeteren;
- P.** Erkennende de belangrijke rol die het *monitoringcomité van de Verklaring van Luxemburg* sinds zijn oprichting op 4 december 2015 op intergouvernementeel niveau heeft gespeeld

---

De *resolutie 'Promoting the Social Solidarity Economy for Sustainable Development'*, die op 18 april 2023 is goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties;

De *aanbeveling van de Raad over de ontwikkeling van voorwaarden voor een kader voor de sociale economie*, die op 27 november 2023 is goedgekeurd door de Raad van de EU.

om de sociale economie op Europees niveau te bevorderen en het beleid van de Europese instellingen op het gebied van de sociale economie te bevorderen, te ondersteunen en te monitoren;

- Q.** Benadrukkende dat het van essentieel belang is om de huidige dynamiek ten gunste van de sociale economie te behouden en te versterken, ook na het mandaat van de huidige Europese Commissie; derhalve het belang onderstrepende van het handhaven van een onwrikbare inzet voor de sociale economie op het hoogste niveau van de agenda van de Europese instellingen, met name in het kader van de toekomstige *strategische agenda van de EU* voor de periode 2024-2029, en in de *beleidsoriëntaties voor de volgende Commissie*;

Nodigen de Europese ministers bevoegd voor sociale economie de Raad van de Europese Unie en de Europese Commissie uit om:

- 1) De steun aan de ontwikkeling van de sociale economie op te nemen in de *beleidsoriëntaties voor de volgende Europese Commissie 2024-2029* en in haar toekomstige jaarlijkse werkprogramma's;
- 2) Een van de Europese commissarissen met volledige bevoegdheid voor (onder andere) de sociale economie te benoemen;
- 3) De tenuitvoerlegging van het *Actieplan voor de sociale economie* door de Commissie tegen 2030 voort te zetten en te versterken, onder meer door een planning voor de komende jaren voor te stellen;
- 4) Via EMCO², SPC³ en GECES⁴ de effectieve uitvoering van de *aanbeveling van de Raad over de ontwikkeling van voorwaarden voor een kader voor de sociale economie*, die op 27 november 2023 door de Raad van de EU is goedgekeurd, te blijven volgen en ondersteunen;
- 5) Te zorgen voor wederzijdse erkenning op EU-niveau en tussen de lidstaten van entiteiten van de sociale economie en zo hun internationalisering binnen de eengemaakte markt te bevorderen, met name door snelle goedkeuring van het *voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende Europese grensoverschrijdende verenigingen*;
- 6) De rol van het *monitoringcomité van de Verklaring van Luxemburg* te erkennen en de doeltreffende werking ervan te ondersteunen, met name door de Europese Commissie te vragen een website over het comité te hosten;
- 7) Een genderbenadering te promoten in het overheidsbeleid met betrekking tot de sociale economie, onder andere door vrouwelijk ondernemerschap te ondersteunen, rekening houdend met Duurzame Ontwikkelingsdoel 5 ('Gendergelijkheid');
- 8) De sociale economie systematisch op te nemen in Europese projecten en in alle waardenketens van de traditionele economie, onder andere door gezamenlijke projecten te stimuleren;

---

² Employment Committee (Comité voor de werkgelegenheid)

³ Social Protection Committee (Comité voor Sociale Bescherming)

⁴ Commission Expert Group on the Social Economy and Social Enterprises (Deskundigengroep van de Commissie inzake sociale economie en sociale ondernemingen)

- 9) Overheidsbeleidslijnen te bevorderen waarbij de sociale economie specifiek wordt betrokken als derde speler in publiek-private partnerschappen;
- 10) Het mogelijk te maken om de ontwikkeling van consortia van actoren, bedrijfsincubators voor de sociale economie, clusters voor sociale innovatie en microprojecten te financieren en te ondersteunen, teneinde de ondersteuning van de sociale economie te faciliteren (bijvoorbeeld door de oprichting van lokale bedrijfsnetwerken voor de sociale economie);
- 11) De toegang tot Europese financiering te bevorderen voor entiteiten en federaties van de sociale economie – die ernaar streven om voor de sociale economie dezelfde voorwaarden te verkrijgen als andere entiteiten/federaties –, door hen passende ondersteuning te bieden om toegang te krijgen tot bestaande Europese instrumenten en fondsen; publieke en private financiering zou aldus meer gericht kunnen worden op entiteiten van de sociale economie, onder meer door de manier waarop de directe en indirecte financiering van de Commissie functioneert aan te passen, evenals de financiering die onder meer wordt verstrekt door de EIB⁵/het EIF⁶, of bijvoorbeeld, en waar passend, door te financieren via EU Next Generation en haar herstel- en veerkrachtfaciliteit;
- 12) Erover te waken dat de belastingstelsels de ontwikkeling van de sociale economie niet belemmeren en te beoordelen of de belastingstelsels de ontwikkeling ervan voldoende stimuleren;
- 13) Om de toegang tot overheidsopdrachten voor entiteiten uit de sociale economie te vergemakkelijken, aan te moedigen om ten volle gebruik te maken van de middelen die beschikbaar zijn in het kader van de EU-regels inzake overheidsopdrachten en te overwegen om:
- meer oproepen tot het indienen van projecten en voorstellen uit te schrijven en uit te rollen, rekening houdend met de sociale en groene doelstellingen die de entiteiten van de sociale economie nastreven;
  - Europese, nationale, regionale en lokale overheden aan te moedigen om meer duurzaamheids- en sociale criteria op te nemen in aanbestedingsprocedures;
  - en andere vormen van betrokkenheid van entiteiten van de sociale economie bij het ontwerpen en leveren van diensten en goederen te bevorderen;

---

⁵ Europese Investeringsbank

⁶ Europees Investeringsfonds

- 14)** Een gedetailleerde analyse uit te voeren van de Europese wetgeving en regels voor overheidssteun wat betreft discriminatie en potentiële moeilijkheden waarmee alle vormen van entiteiten van de sociale economie te maken krijgen (inclusief sociale ondernemingen voor arbeidsintegratie die de inclusie van mensen met een handicap en andere achtergestelde of ondervertegenwoordigde groepen ondersteunen), om passende oplossingen voor deze moeilijkheden te kunnen bieden;
- 15)** Te onderzoeken hoe de regels voor overheidssteun kunnen worden aangepast om beter rekening te houden met de sociale economie, bijvoorbeeld door een specifieke vrijstelling op te nemen in de AGVV⁷, zodat de specifieke aard van het economische model van ondernemingen en entiteiten van de sociale economie beter kan worden erkend, met als doel de oprichting en groei ervan aan te moedigen;
- 16)** Door middel van een witboek en goede wetgevingspraktijken het beste gebruik van de AGVV te bevorderen voor steun aan entiteiten van de sociale economie, evenals het gebruik en de kwalificatie van 'DAEB' voor diensten van algemeen economisch belang en 'SDAB' voor sociale diensten van algemeen belang die worden verleend door entiteiten (ondernemingen en organisaties) van de sociale economie;
- 17)** De ondersteunende rol die entiteiten van de sociale economie spelen bij het stimuleren van sociale innovatie te versterken door een gunstig ecosysteem voor sociale en plaatsgebonden innovatie te bevorderen via samenwerking en partnerschapsinitiatieven tussen entiteiten van de sociale en circulaire economie, reguliere bedrijven, financieringsverstrekkers, lokale overheden en andere belanghebbenden te vergemakkelijken;
- 18)** De entiteiten van de sociale economie bewuster te maken van de voordelen van de digitale en groene transitie en adviesdiensten te ontwikkelen om de entiteiten van de sociale economie te ondersteunen tijdens hun digitaliserings- en vergroeningsprocessen;
- 19)** De invoering van regelgevende kaders en strategieën ten gunste van de sociale economie te bevorderen op zowel nationaal als regionaal niveau door van participatieve 'peer-to-peer learning' processen te organiseren waarbij, waar passend, ambtenaren van alle overheidsinstanties worden betrokken en in die context binnen overheidsinstanties de oprichting van speciale afdelingen en ambtenaren te bevorderen die zijn opgeleid in de sociale economie;

---

⁷ Algemene groepsvrijstellingsverordening

- 20)** De bewustmaking rond de principes en waarden van de sociale economie en het ondernemerschap in de sociale economie op alle onderwijsniveaus en bij het grote publiek te ondersteunen;
- 21)** De oprichting en ontwikkeling van onderwijsprogramma's en kenniscentra sociale economie en sociaal ondernemerschap aan te moedigen, om het grote publiek en de jeugd opleiding, bijscholing en omscholing op het gebied van de sociale economie aan te bieden; waar passend ook de oprichting en de ontwikkeling van programma's voor masters, leerstoelen en praktijkgericht onderzoek sociale economie aan universiteiten en in het hoger onderwijs aan te moedigen;
- 22)** De ontwikkeling van statistische instrumenten die zijn aangepast aan de sociale economie te bevorderen, op lokaal, regionaal, nationaal en Europees niveau, om de verzameling van statistieken en studies te ondersteunen die specifiek de realiteit van de sociale economie beschrijven en zo een nauwkeuriger beeld geven van haar ecosysteem en de impact ervan;
- 23)** Een studie uit te voeren naar de economische en financiële gegevens van de sociale economie in de Europese Unie, waarbij Eurostat en de agentschappen van de lidstaten samenwerken om waar mogelijk gestandaardiseerde en vergelijkbare gegevens te verkrijgen en waar nodig gegevens uit de eerste hand te verzamelen;
- 24)** Zoals voorgesteld in de *aanbeveling van de Raad over de ontwikkeling van voorwaarden voor een kader voor de sociale economie*, de oprichting van nationale en regionale coördinatoren voor de sociale economie in overheidsinstellingen te ondersteunen, met duidelijke mandaten en verantwoordelijkheden, en ze te organiseren als een netwerk op EU-niveau, om de samenhang in de beleidsvorming tussen overheden en met EU-instellingen beter te waarborgen;
- 25)** De effectieve tenuitvoerlegging van deze *Liège Roadmap for Social Economy in the European Union* op te volgen.

Luik, 12 februari 2024

